

Милуника Миџровић

ПОТОПЉЕНА ГАЛИЈА И ДРУГИ ЛАГУМИ БИЋА

(Бојана Стојановић Пантовић: *Повреда белине*, Културни центар Новог Сада, Нови Сад, 2021)

Жена је у раљама бића

Ен Карсон

Повреда белине, нова песничка збирка Бојане Стојановић Пантовић, објављена четири године после претходне књиге *У обручу*, веома запажене и награђиване престижним књижевним признањима, поново скреће пажњу на ауторкину континуирану посвећеност поезији. Песникиња остаје на трагу својих песничких кругова, не одолевајући своме дару и неодољивом пориву за писањем о драматичним безданима „путавања по хартији“ као и оним животним покретима. Активности стваралачког читања и писања, негде су увек и неразлучне, али и свака за себе значе особеност духовног узлета и могућност искорака у нове просторе нерезивога, болног и недостајућег. Све то, између осталог, сугерише метафорика и наизглед једноставност наслова збирке као и истоимене песме у трећем циклусу „У години која истиче“. Повреда и белина су дубоко осећајне и мисаоне координате ове песме као и збирке у целини. Оне упућују на унутарњи дијалог са светом и са собом песничког Ја, које се удваја и не именује, али је свеприсутно у своме сталном кретању и преображавању у друга лица идентитета. Час је то оно које пише и похрањује се у написано, самоповређује или тиме залечује, час се ближећи себи удаљује на пут ка празнини белине, сећању и забору: „Јесам ли ближа теби / или си ти још даља од мене / у овој летњој спарини / у којој нема више сна / који личи на јаву / или обрнуто“.

Као и у другим својим збиркама, Бојана Стојановић Пантовић је показала изванредну вештину компоновања и необично успешно обликовање песама у складну и оригиналну целину, што је и овога пута нарочито уочљиво, како је истакла и Јелена Марићковић Балаћ у својој опсежној препоруци за књигу: „Слојеви и значења условљени су и симетрично распоређеним лајтмотивима, стиховима и песмама, којима се остварују кореспонденције између циклуса.“ Ненасловљене песме у првом и четвртном завршном циклусу књиге делују као флуидни рам за узбудљиве стихове покретних слика и сцена животне и имагинарне збиље густог језичког ткања у другом и трећем, који се негде по рубовима стапају мотивски и емотивно уморасано можда и у један наднаслов – *Чауре сѝраха у јодини која несѝаје*. Страх и нестајање, речи су које маркирају безброј емоционалних валера кроз укрштање основне нити с овим светом и оним унутарњим, у чежњи за властитом целовитошћу бића и трајним упориштем.

Збирку *Поврега белине* чини јединственом необично просторно-временско померање расуте тачке средишта у нестајању, да би се поново усредсредила у одблеску времена које тоне у дубоке поноре белине или апсолут црнине. О томе говоре стихови „Мали градски комади“, као одједи ритуала свакодневице урбаног велеграда коме песнички субјект судбински и егзистенцијално припада, доживљавајући га као пустош и отуђеност, самоћу или само меланхолију заљубљеника у тло роднога града: „О овом дану да пишем / о овој пустињи под сунцем / о овом брисаном простору / без живих душа / без игде иког“. Или: „И кажем град: / трамвај је ту / нигде није отишао“. Такође, присутна атмосфера и детаљи модерног урбаног амбијента доносе неминовно нелагоду у виду налета страха и панике, осећаја обезличности и неприпадања: „Овај град / ничији град / свачији град“, наговештавају уводни стихови песме на почетку циклуса. Ипак, слике града у овим песама нису описи града већ одраз душевног стања узнемирености и свега што води ка померању у чауре страха скопчане са телом песничког Ја. Отуда аутореференцијални набој песме „Под напоном“ отвара циклус „Чауре страха“, где појачани доживљај стрепње тражи излаз у писању, мада се тај порив јављао „у последње време ретко / и углавном анксиозно“. Тада се губи јасан обрис реалности познате свакодневице „док се моје непознато ја распостире / у свим правцима / у тим ниским зонама фреквенције.“ Значењски веома је важна песма „Померање“ у којој се упечатљиво указује више на временско него на просторно померање, које се одвија као путовање у сопственој фантазмагорији главе и собе: „Не путујем / не померам се / ни милиметар“. У таквим тренуцима се одвија нека врста метафизичке драме властитог Ја, које постаје „стрела заустављена у вечном покрету“ без кретање, али и мировања тела, да све се ипак збере у некој тачки „сабирници времена“.

Песма „Бивши сусрети“ означава Бојану Стојановић Пантовић не само као лирску песникињу посебног сензибилитета неутаживе жудње за животом, него и фокусирану на истраживање суште феноменологије времена и временског протицања. Нарочито запућену ка оном прошлом, у које се улива све што јесмо сада, о чему се сањало и што може бити, и бићемо на крају као трагично биће бола и љубави. Отуда надире и црна зебња у овим песмама, повређујући анђеоску белину празног папира и пунећи душу врчевима незнања и мрака, јер одвећ су „пуне торбе без дна, пуне руке црног“, док у територију срца пада само тело минуле љубави као „чело бивших сусрета“ на тренутак заустављеног часовника. Овом битном кругу песама сродни су и ванредно потресни стихови песама: „Територија срца“, „Врхови прстију“, „Дубоко плаво“ и „Као да нисам ни отишла“, чиме се затварају и ка нечему другом даље отварају стихови следећег циклуса.

Чини се да су у овој збирци бројне песме од оне посебне врсте неизбежности да буду написане баш тако како јесу, да се ничим другим не могу заменити него језиком по налогу срца и жеђи духа бића за другим који се не може тачно именовати, остајући вечно у домену немогућег. Територија срца као нека виша трезвеност, и горка и опора, ипак је непресушни извор чисте поезије и њеног одјека у гласу песничког Ја, тако насушно и живо прошапутана: „Само један мали слап / који пада преко језика / сурвава се низ браду / на територију срца“ („Територија срца“).

Иако само писање именује и као „трпно стање“, ипак песма „Врхови прстију“ несумњиво показује да настанак песме нипошто није једноставна духовна радња нити

психолошка терапија, већ да тај порив има свој драгоцен и затајни корен у самој свести песничког бића, да баш њега ваља обухвати оним речима које једино имају пуно поверење и оправдање свога творца. Зато се најчешће бележи песма која долази муњевито из жаморења подсвести, да би се подигла до врхунца гробне тишине која је можда најближа симболици *повређивања белине* речитошћу тишине: „Хоћу једну брзу слику / муњевиту / непреводиву / што не описује / не приповеда / где нема лица / јунака / приповедача / аутопоетике / доживљаја ја / пишућег ја“.

За ову песникињу је карактеристично спиритуализовање доживљаја властитог тела на један чулно уверљив начин прецизном метафориком, освешћујући слике које чине динамично уздрхталим њен песнички свет, око себе га видећи такав какав јесте, а који би могао бити далеко бољи, лепши и љубавнији. А пошто не може бити мање зао и другачији, онда је могућа повластица једино силазак у слојеве унутарњег, који призива одсутне фигуре топлине и друге демоне смрти и љубави како би се лечило неизлечиво, или коначно препустило забораву. Али остати у себи као сталној шеталици између две коте сећања и заорава, значи ронити кроз замршене лагуме властитог бића и времена, како читамо у маестралној песми „Галија“. Она је епицентар циклуса „У години која истиче“ као и збирке у целини, а коју можемо сагледати кроз узбудљиву рефлексију и у бројним другим песмама као специфичну константу ауторкиног поетичког поступка:

*У години која истиче
покушавам да расламсам сећање
појош врелој кесџења
али осџаје само ољушџена кора
и дим на веџру
(„У години која истиче“)*

Ова песма је један фини шлагворт за поменуту песму „Галија“ која следи после ње, да би на савршено ефектан начин филигрански прецизирала сећање и заборав као антиподе и узајамност њиховог прожимања кроз призму властитог доживљаја. Многи велики писци и мислиоци одувек су се из свог угла бавили озбиљним истраживањем и промишљањем суштине *времена*. Тако је, рецимо, Иво Андрић прошлост сматрао нечим вечним „јер се догодило“. А Чеслав Милош је чак целокупну књижевност доживљавао као једно „бескрајно сећање“. Наши значајни савремени песници такође су заокупљени вечно актуелним питањем времена и пролазности, тако песник Мирослав Алексић сматра да нам је „пролазност све што имамо“, али да и она страховитим убрзањем данас „постаје обесмишљена“. Бојана Стојановић Пантовић, међутим, своје дубинско Ја смешта у симболну временску капсулу попут поринуте галије на трусно размеђе између сећања и заорава. А време за њу као да је заљуљано само кретњом напред-назад, заправо укупано тренутком у једно нестабилно место, негде између уланчаних слика прошлости и могуће будућности, која ће такође бити гурнута у још мрачнију дубину, или чудом се вратити у несигурни посед сећања изван стварности садашњег да се изнова размрсуге и преиначава:

*Као да рукама из велике дубине
вадиш благо
одавно поштомљене галије*

*ђинђуве пошамнеле од мрке воде,
које немају никакву вредности
осим за шебе.*

Сличним поступком опипавања тајне закона заборавља, песнички субјект је у покушају да изгубљено поново оживи, наилазећи „само на буђав зид“ који још није рушевина „већ укопана лађа / поринута да изнова крене / напред назад / ка твоје сећању.“ Попут сваке песме која настане у ретком посређењу стваралачког надахнућа, „Галија“ као да сама од себе јасно проговара.

Недремано око песникиње, међутим, благотворно се усмерава ка божанској лепоти непосредног и свевременог свеприсутства природе. Она је одувек ту, надхват руке и ока, нудећи оно злато свога исијавања, да пробије опне белине, блажећи гуљаје испразне свакодневице, ништи заумно убрзање казаљки часовника. Отуда завршница збирке *Повреда белине* добија посебну ауру циклусом кратких песама без наслова „Злато осветљено изнутра“. Ови стихови нису само камерне слике и скице истргнуте из бодлеровске „шуме симбола“, већ нека врста поунутрашњења спољашње сензације, која душу не оставља равнодушном и узноси је ка нечему вечном и древном у снази непролазне лепоте: „Латице на води / наборана кожа брезе / Морска со мирише / пре, и после и изнад шуме / кроз њу / злато осветљено / изнутра“. Изразита пластичност призора оваквих мајсторски срезаних, готово хаику бисера, необично је експресивни поетички искорак у простор скривеног грумења злата у нама, које шаље своје одразе да га песнички субјект посвоји и споља. Ево још једне изванредне минијатуре коју ћемо памтити након склопљених страница ове књиге: „Шумска јагода трепери у леји / мехур јутра само што није / крв капље у песму.“

И на крају овог кратког осврта, та крв која капље у песму кроз бројне стихове Божане Стојановић Пантовић нужно наводи на размишљање и о специфичној комплексности женског принципа у њеној поезији, који тек очекује заслужено дубље тумачење неког будућег истраживача. Јер, није ли увек „жена у раљама бића“, и онда кад је у раљама поезије, и кад није. А дотле, остаје да поетске врхунце надаље читамо као неки посебан облик љубави, бродећи лагумима тајни властитог срца, које лек је и бол сам, одувек.